

Aymuray killa 2012 wata

Qhichwata yachaqarikunapaq

11
chunka
jukniyuq

RURI

P'unchawkunata amañarikusun_____ 3
P'unchawkunawan rimarisun _____ 4
Watap killakunanta riqsisirisun _____ 5
Yachasqanchikta chanincharisun_____ 7
Ayllupi kamachita chayachinakuy_____ 8

IMATATAQ KUNAN YACHAQAKUSUNCHIK?

Kay yupaypiqa qanchischawpa
p'unchawkunanta chantapis watap
killakunanta wata junt'aykunapi chayri
llaqtakunap raymikunanta rimarinapaq
chantapis qillqanapaq yachaqarikusunchik.

WiñayPacha

Bolivia Suyu Yachay Kamachina Wasip sapa iskay
qanchischaw qhichwa simi yachachiynin.

Yachay Kamachina.
Ñawra Kawsaypura Rimaykuna Kamachina T'aqa.
Av. Arce N° 2147
Karu rima: 2442144 – 2442074
e-mail: winaypacha@minedu.gob.bo

Yachay Kamachiq:	Roberto Aguilar Gómez
UPIIP Umalliq:	Walter Gutiérrez Mena
Purichikuna:	Aurora Quinteros
	Samuel Yanaje Yarvi
Qillqaq:	Juan Revollo Valencia
Yanapakuq:	Jessica Lastra Vargas
Phutukuna:	David Revollo Valencia (2011)
P'anqap uyan:	Juan Revollo Valencia (2011)
Siqichaq:	ORURO Artes Gráficas s.r.l.
Ñit'iq:	

La Paz - Bolivia 2012

P'unchawkuna

Tukuy llaqtapi p'unchawkunap
purisqanmanjina runaqa kawsanchik.
Qanchis p'unchawkuna qanchischawta
ruwanku. Juk p'unchawpi ima qhatirin
chayqa, jamuq watakunapi yuyarisqa.
Juk wawa juk p'unchaw paqarikun
chayqa, wañunan p'unchawkama wata
junt'aynin yuyarisqa. Chayraykutaq
imaymana p'unchawkuna kikin Bolivia
suyunchikpi chayri llaqtanchik manaqa
ayllunchik ukhupipis yuyarisqa
chantapis raymicharisqa ima kanku.

Watakuna

Watakunaqa kastillapijinallataq
chunka iskayniyuq killayuq. Kastillapi
chanta tukuy riqsisqanchikmanjina
sapa wataqa Qhaqmiy killawan
qallarin, jinapis unaymantapachaqa,
kay Tawantinsuyu jallp'akunapiqa,
jallp'ap samariynin, Jawkaykuski
killapi qallariq. Chayraykutaq kunan
watakunaqa iskay chunka jukniyuq
p'unchawta jawkaykuski killamanta
musuq watata raymichanchik.

P'unchawkunata amañarikusun

1 Qanchischaw p'unchawkunap sutinta riqsinachik.

Jatunpuquy killa 2012 wata

Intichaw	Killachaw	Atichaw	Quyllurchaw	Illapachaw	Ch'askachaw	K'uychichaw
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29			

2 P'unchawkunata phutukunanwan tinkuchiy.

Ch'askachaw	Atichaw	Intichaw	K'uychichaw	Killachaw	Illapachaw	Quyllurchaw
-------------	---------	----------	-------------	-----------	------------	-------------

Imaynatataq watakunata ñawirinchik?

1800 waranqa pusaq pachakniyuq wata
 1875 waranqa pusaq pachak qanchis chunka phichqayuq wata
 1980 waranqa jisk'un pachak pusaq chunkayuq wata
 1999 waranqa jisk'un pachak jisk'un chunka jisk'un unyuq wata
 2000 iskay waranqa wata
 2007 iskay waranqa qanchisniyuq wata
 2011 iskay waranqa chunka jukniyuq wata
 2012 iskay waranqa chunka iskayniyuq wata

Kastilla simipijina qhichwa p'unchawkunap sutinpi Killamanta, Intimanta, chanta wakkunamanta jamullantaq. Tukuyninta rikunchik, jinapis Atiyta mana rikunchikchu, astawanqa imachus atiyniyuq kaqta qhawachin chaykunañiqta riqsisunman.

Ima watapitaq kunan kachkanchik?

P'unchawkunawan rimarisun

1 P'unchawkunapi ruwasqanchikta ñawirinachik.

Intichawta Apuwasiman rinku.

Sipasqa k'uychichawta ghatuman rin.

Wawakunaqa killachawta yachaywasiman rinku.

Ch'askachawkama yachaywasiman rinku.

2 P'unchawkunawan junt'achisun.

- _____ taqa p'achata t'aqsanchik.
- Quyllurchawqa qanchischawpa khuskannin.
- Sapa _____ qa ñawpaq kaq yachaywasiman rina p'unchaw.
- _____ qanchischawpa kimsa kaq p'unchawnin.
- _____ qa llamk'aypa qhipa kaq p'unchawnin.
- _____ qhipanpi ch'askachaw jamun.
- _____ taqa sawarakuykuna ruwakun.

quyllurchaw
intichaw
illapachaw
killachaw
atichaw
k'uychichaw
ch'askachaw

Watap killakunanta riqsirisun

1 Watap killakunanta yachaqanachik.

Qhaqmiy killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Jatunpuquy killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29			

Pachapuquy killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Ariwaki killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Aymuray killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Jawkaykuski killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

Chakraqunakuy killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

Chakrayapuy killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Tarpuy killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

Pawqarwara killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

Ayamarq'ay killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

Jatunintiraymi killa

Inti	killa	ati	qoyllur	lla	ch'aka	K'uychi
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

2 Wata junt'ayta chayri raymi p'unchawkunata ñawirisun.

1 kaq p'unchaw aymuray killamanta llamk'ay p'unchaw yuyarikun.

6 p'unchaw jawkaykuski killamanta yachachiqkunata raymichanchik.

Wartulina Sisaqa 25 p'unchawta chakrayapuy killamanta 1750 watapi paqarikurqa.

6 p'unchaw chakrayapuy killamanta Boliviap p'unchawnin raymichakun.

3

Bolivia suyupi llaqtakunap p'unchawninta qillqarisun.

10 kaq p'unchaw jatunpuquy
killamantaqa Uru Uru llaqtap
p'unchawninta yuyarinchik.

4

Aylluykipi paqarikuy p'unchawkunata junt'achiy.

1. Ñuqaqa 23 p'unchawta pawqarwara killamanta 1995 watapi paqarikurqani.
2. Tatayqa _____ watapi paqarikurqa.
3. Mamayqa _____ paqarikurqa.
4. Kuraqniyqa _____ paqarikurqa.
5. Sullk'ayqa _____ watapi _____.
6. Jatun Tatayqa _____ p'unchaw _____ killamanta _____ watapi paqarikurqa.
7. Jatun mamayqa _____ p'unchaw _____ killamanta _____ watapi paqarikurqa.

Yachaqasqanchikta chanincharisun

1

P'unchawkunata killakunatawan mask'aspa siqikunapi sinruspa qillqarisun.

P'unchawkuna	ariwaki	Killakuna
1. <i>intichaw</i>	qhaqmiy	1. <i>Qhaqmiy killa</i>
2. _____	killachaw	2. _____
3. _____	ch'askachaw	3. _____
4. _____	quyllurchaw	4. _____
5. _____	atichaw	5. _____
6. _____	k'uychichaw	6. _____
7. _____	jatunpuquy	7. _____
	jawkaykuski	8. _____
	intichaw	9. _____
	aymuray	10. _____
	pachapuquy	11. _____
	illapachaw	12. _____
	chakraqunakuy	
	chakrayapuy	
	tarpuy	
	pawqarwara	
	ayamarq'ay	
	jatun intiraymi	

-man k'askaqqa maymanchus pillapis richkan chayta ñinapaq apaykachakun.

-manta k'askaqtaq imamantachus imallapis ruwasqa, maymantachus pillapis jamun chayri imamantachus juk tantakuypi parlakun, chaykunata riqsichinapaq apaykachakun.

Ayllupi kamachita junt'anamanta

Ayllukunap sapanku puriyninkupi juk apaykachayqa kuraqkuna chayachinakuymin. Ayllu kuraqkunaqa kay layamanta kayta yachan: Kuraka, Jilaqata, Chaski, Kuraq Tata, Kuraq Warayuq, Jatun Pirañu, Mallku wak machkha kuraqkunapiwan. Paykunaqa Tawantinsuyup kawsayninmanjina thatkinku. Kay qhipa watakunapitaq Awsillar, Alkalti Kumunal, Kasiki kaqkuna churasqa kanku. Kay Ayllu kuraqkunawan khuskataq Kurjirur chanta Ajinti, iskayninku allin atiyuniyuq kuraqkunajina, kallankutaq.

Ayllupi maykunapicha Tawantinsuyu yuyaykuna kawsakuchkanraq, chaykunapiqa kuraqta ruwayqa mana chikllaykunamanta llusimuymanjinachu, runaqa "Ayllupiqa muyupi kuraqqa chayamuwanchik" ñispa ñiyta yachanku. Jina kaptinqa, kuraqta ruwayqa kamachita chayachinakuy manaqa junt'ay kachkan. Tukuy runa ima watapichus, pippa qhipanpichus, ima kamachitachus ruwanankutaqa yachankuña, chayraykutaq wakiykuchikuspa suyachkankuña. Unayqa sinch'imanta mikhuyta puquchispa, kunan watakunataq Bolivia q'uñi jallp'akunaman chayri jawa suyukunaman ch'usarisa. Chayjinamantataq juk watarayku juk kamachita junt'anankupaq.

Imaynatataq llaqtaykipi kamachita junt'anamanta qillqariy manaqa siqiykuriy.

